0232 ლიტერატურა და ლინგვისტიკა LITERATURE AND LINGUISTICS

ლიტერატურული ტექსტის ინტერპრეტაცია კრიტიკული აზროვნების პერსპექტივიდან

ხატია შევარდნაძე
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი
E-mail: khshevardnadze@gmail.com

რეფერატი

სტატიაში გაანალიზებულია კრიტიკული აზროვნება, როგორც ლიტერატურული ტექსტის სიღრმისეული გააზრების საფუძველი. ყურადღება გამახვილებულია ლიტერატურის მრავალმნიშვნელოვან ბუნებაზე, რომელიც გამორიცხავს ტექსტის ერთმნიშვნელოვან ინტერპრეტაციას და მას გარდაქმნის ღია, დინამიკურ ინტერპრეტაციულ სივრცედ. ამ კონტექსტში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მკითხველის აქტიურ როლს, რომლის მონაწილეობითაც ყალიბდება ტექსტის სიღრმისეული მნიშვნელობა. კვლევის ძირითადი მიზანია, აჩვენოს, თუ როგორ უზრუნველყოფს კრიტიკული აზროვნება ლიტერატურული ტექსტის ინდივიდუალური, თუმცა არგუმენტირებული და აკადემიურად დასაბუთებული ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას. ნაშრომში ასევე ნაჩვენებია, თუ როგორ სცილდება ინტერპრეტაცია სუბიექტური აღქმის ფარგლებს და იძენს მეცნიერულად გამართულ ფორმას. კვლევა ეფუძნება ჰერმენევტიკულ, ინტერპრეტაციულ და კრიტიკული ანალიზის მეთოდოლოგიას. გამოყენებულია ტექსტის შინაარსობლივი და კონტექსტუალური ანალიზი, აგრეთვე ნაჩვენებია სხვადასხვა თეორეტიკოსის იდეების შედარებითი განხილვა, რაც უზრუნველყოფს ლიტერატურული ტექსტის მრავალშრიანი ბუნების გააზრებას განსხვავებული თეორიული პერსპექტივებიდან. სტატიაში კრიტიკული აზროვნება წარმოდგენილია არა მხოლოდ როგორც ზოგადი კოგნიტური უნარი, არამედ როგორც ლიტერატურული ინტერპრეტაციის სტრუქტურული და მეთოდოლოგიური საფუძველი, რომელიც აერთიანებს ინდივიდუალურ აღქმასა და აკადემიურ ანალიზს. მიღებული შედეგები აჩვენებს, რომ კრიტიკული აზროვნება წარმოადგენს იმ ძირითად ინტელექტუალურ მექანიზმს, რომელიც მკითხველის ინდივიდუალურ აღქმას გარდაქმნის გააზრებულ, არგუმენტირებულ და აკადემიურად ღირებულ ინტერპრეტაციად. შესაბამისად, ლიტერატურის სიღრმისეული გაგება შეუძლებელია კრიტიკული აზროვნების გარეშე, რადგან სწორედ იგი უზრუნველყოფს ტექსტის მრავალმნიშვნელოვანი შრეების გამოვლენასა და მათ მეცნიერულად დასაბუთებულ გააზრებას.

საკვანძო სიტყვები: კრიტიკული აზროვნება, ინტერპრეტაცია, ლიტერატურული ტექსტი, ანალიზი, მკითხველი, ჰერმენევტიკა.

შესავალი

ლიტერატურა წარმოადგენს განსაკუთრებულ ინტელექტუალურ სივრცეს. მისი მრავალმნიშვნელოვნება განაპირობებს იმას, რომ ტექსტის გააზრება არ შემოიფარგლება მხოლოდ შინაარსის აღქმით, არამედ მოითხოვს აქტიურ ინტერპრეტაციას. ერთი და იგივე ტექსტი სხვადასხვა მკითხველში განსხვავებულ მნიშვნელობებს წარმოშობს, რაც ლიტერატურას აქცევს ინდივიდუალური და დინამიკური აზროვნების სფეროდ. ასეთი ბუნება აჩენს კრიტიკული აზროვნების აუცილებლობას. კრიტიკული აზროვნება გულისხმობს ტექსტის ანალიზის, შეფასებისა და არგუმენტირებული დასკვნების გამოტანის უნარს, რომელიც ეფუძნება ლოგიკასა და მტკიცებულებებს [1]. ლიტერატურულ კონტექსტში ეს ნიშნავს, რომ მკითხველი არა მხოლოდ აღიქვამს ტექსტს, არამედ აანალიზებს მის სტრუქტურას, ენას, კონტექსტს და შესაძლო მნიშვნელობებს. აღნიშნული უნარის გარეშე ინტერპრეტაცია რჩება სუბიექტური შთაბეჭდილების დონეზე და ვერ იძენს აკადემიურ სიღრმეს.

მოგეხსენებათ,რომ თანამედროვე ლიტერატურულ თეორიაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მკითხველის როლს. ფრანგი ლიტერატურათმცოდნე **როლან ბართი** აღნიშნავს, რომ ტექსტის მნიშვნელობა არ ეკუთვნის მხოლოდ ავტორს, არამედ ის ეკუთვნის მკითხველსაც და ყალიბდება კითხვის პროცესში [2]. ანალოგიურად, ფრანგი ფილოსოფოსი **მიშელ ფუკო** ტექსტს განიხილავს როგორც დისკურსის ნაწილს, რომელიც დაკავშირებულია ისტორიულ, სოციალურ და იდეოლოგიურ კონტექსტებთან [3]. გერმანელი ფილოსოფოსი **ჰანს-გეორგ გადამერი** კი ამტკიცებს, რომ ტექსტის გაგება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მკითხველის გამოცდილებასა და ისტორიულ გარემოზე, რადგან სოციალური და კულტურული პირობები ხშირად განსაზღვრავს მისი აღქმის ჩარჩოებს [4].

ეს თეორიული ხედვები ერთხმად მიუთითებს, რომ ლიტერატურული ტექსტის გააზრება მოითხოვს ინტელექტუალურ ჩართულობას. სწორედ კრიტიკული აზროვნება უზრუნველყოფს, რომ

ინდივიდუალური ინტერპრეტაცია არ დარჩეს სპონტანურ რეაქციად, არამედ გადაიქცეს გააზრებულ და არგუმენტირებულ ანალიზად.

კრიტიკული აზროვნება არ ზღუდავს ინტერპრეტაციის მრავალფეროვნებას, არამედ მას ანიჭებს სტრუქტურასა და სიღრმეს. იგი უზრუნველყოფს, რომ მკითხველის მიერ შექმნილი ინტერპრეტაცია ეფუძნებოდეს ტექსტს, არგუმენტაციასა და ლოგიკურ მსჯელობას. სწორედ კრიტიკული ანალიზის მეშვეობით ხდება შესაძლებელი ტექსტში დაფარული მნიშვნელობების, წინააღმდეგობებისა და იდეოლოგიური შრეების გამოვლენა [5, 6, 7, 8]. ამგვარად, ინტერპრეტაცია აღარ რჩება მხოლოდ სუბიექტურ შთაბეჭდილებად, არამედ გარდაიქმნება მეცნიერულად გამართულ და დასაბუთებულ პროცესად.

ძირითადი ნაწილი

ლიტერატურული ტექსტის ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელია მისი მრავალმნიშვნელოვნება, რაც განაპირობებს ინტერპრეტაციის მრავალფეროვნებას [2]. ტექსტი არ შეიცავს ფიქსირებულ და საბოლოო მნიშვნელობას; იგი ქმნის შესაძლებლობას, რომ სხვადასხვა მკითხველმა განსხვავებულად გაიგოს და გააანალიზოს. ეს თავისებურება ლიტერატურას განასხვავებს სხვა ტიპის ტექსტებისგან, სადაც მნიშვნელობა ხშირად მკაცრად განსაზღვრულია. ამიტომ, ლიტერატურის წაკითხვა არ არის მხოლოდ ინფორმაციის მიღება - ეს არის აქტიური ინტელექტუალური პროცესი, რომელიც მოითხოვს ანალიზს, შეფასებას და აზროვნებას. ამ პროცესში გადამწყვეტ როლს ასრულებს კრიტიკული აზროვნება [1]. კრიტიკული აზროვნება ლიტერატურულ კონტექსტში გულისხმობს ტექსტის გააზრებას არა მხოლოდ ზედაპირულ დონეზე, არამედ მის შიდა სტრუქტურაზე, ენობრივ ფორმებზე, სიმბოლოებსა და თემატურ შრეებზე დაკვირვებით. იგი მოითხოვს მკითხველისგან, რომ ტექსტს მიუდგეს კითხვებით: **რა იგულისხმება? რატომ არის ეს ფორმით გადმოცემული? რა კონტექსტში იქმნება ეს მნიშვნელობა?**

ლიტერატურულ თეორიაში მნიშვნელობის არასტაბილურობა და ინტერპრეტაციის აქტიური ხასიათი მკაფიოდ არის გამოკვეთილი. როლან ბართის მიხედვით, ტექსტის მნიშვნელობა მკითხველის აქტიურ ჩართულობაში ყალიბდება [2], ხოლო მიშელ ფუკოს ხედვით, ტექსტი უნდა განვიხილოთ როგორც დისკურსის ნაწილი [3], რაც გულისხმობს, რომ ტექსტი დაკავშირებულია სოციალურ და იდეოლოგიურ კონტექსტებთან.

ჰანს-გეორგ გადამერი მიუთითებს, რომ გაგება არის დიალოგი ტექსტსა და მკითხველს შორის [4], რაც ნიშნავს, რომ ტექსტის მნიშვნელობა ყალიბდება მათი ურთიერთქმედების პროცესში. მისი ჰერმენევტიკული ფილოსოფია ამტკიცებს, რომ ინტერპრეტაცია არასოდეს არის ნეიტრალური პროცესი, რადგან იგი ყოველთვის ეფუძნება მკითხველის წინასწარ ცოდნასა და გამოცდილებას. მისი თქმით, გაგება ხდება „ჰორიზონტების შერწყმის“ გზით, სადაც ტექსტის ისტორიული კონტექსტი და მკითხველის თანამედროვე ხედვა ერთმანეთს ერწყმის და ახალ მნიშვნელობას ქმნის.

ლუიზ როზენბლატი ხაზს უსვამს ტექსტისა და მკითხველის ურთიერთქმედებას [5], მისი ტრანზაქციული თეორიის მიხედვით, მნიშვნელობა ყალიბდება ტექსტსა და მკითხველს შორის „ტრანზაქციის“ შედეგად. ამ მიდგომით, კითხვის პროცესი აღიქმება როგორც აქტიური და შემოქმედებითი აქტი, სადაც თითოეული მკითხველი საკუთარ გამოცდილებას, ემოციებსა და ინტელექტუალურ რესურსებს იყენებს ტექსტის გააზრებაში.

ტერი იგლტონი კი მიუთითებს ტექსტის თეორიული ანალიზის მნიშვნელობაზე [6] და ამტკიცებს, რომ ლიტერატურა უნდა განვიხილოთ არა მხოლოდ ესთეტიკური ობიექტის სახით, არამედ როგორც სოციალური და იდეოლოგიური პროდუქტი. ი.ა. რიჩარდსი ყურადღებას ამახვილებს ინტელექტუალურ ანალიზზე [7] და აღნიშნავს, რომ ტექსტის სწორი გაგება მოითხოვს მკითხველის მხრიდან ენობრივი დეტალების, სტილისა და მნიშვნელობის სიღრმისეულ გააზრებას. მისი „პრაქტიკული კრიტიკის“ მეთოდი ეფუძნება უშუალო ტექსტურ ანალიზს, რაც მკითხველს აძლევს შესაძლებლობას, განთავისუფლდეს წინასწარი სტერეოტიპებისგან და დამოუკიდებლად ჩამოაყალიბოს დასკვნები. უეინ ბუთი კი ყურადღებას ამახვილებს შეფასებით პროცესზე [8], რომლის მიხედვითაც ლიტერატურული ტექსტის გააზრება მოიცავს არა მხოლოდ ანალიზს, არამედ მის ეთიკურ და ესთეტიკურ შეფასებასაც.

ამრიგად, წარმოდგენილი თეორიების ანალიზი ეფუძნება ჰერმენევტიკულ, ინტერპრეტაციულ და კრიტიკული ანალიზის მეთოდოლოგიას. სხვადასხვა ავტორის ხედვების შედარებითი განხილვა აჩვენებს, რომ მიუხედავად განსხვავებული მიდგომებისა, ისინი ერთხმად უსვამენ ხაზს ტექსტის მნიშვნელობის დინამიკურ ხასიათსა და მკითხველის აქტიურ როლს მის ფორმირებაში. შინაარსობრივი

და კონტექსტუალური ანალიზი ცხადყოფს, რომ ტექსტის გააზრება შეუძლებელია მისი ისტორიული, სოციალური და ენობრივი კონტექსტის გათვალისწინების გარეშე. შესაბამისად, ლიტერატურული ტექსტი განიხილება როგორც დინამიკური ინტერპრეტაციული სივრცე, სადაც მნიშვნელობა ყალიბდება ტექსტსა და მკითხველს შორის ურთიერთქმედების პროცესში. სხვადასხვა ინტერპრეტაცია წარმოადგენს ლიტერატურის ბუნებრივ თვისებას, თუმცა კრიტიკული აზროვნება უზრუნველყოფს, რომ ეს მრავალფეროვნება ეფუძნებოდეს არგუმენტაციასა და ლოგიკურ მსჯელობას.

დასკვნა

ამრიგად, ლიტერატურა არ ექვემდებარება ერთმნიშვნელოვან განმარტებას და არ იძლევა წინასწარ განსაზღვრულ მნიშვნელობებს. იგი წარმოადგენს დინამიკურ სივრცეს, სადაც აზრი ყალიბდება მკითხველის აქტიური ჩართულობის შედეგად და დამოკიდებულია როგორც ინდივიდუალურ გამოცდილებაზე, ისე კულტურულ და სოციალურ კონტექსტზე. სწორედ ამ მრავალმნიშვნელოვნებაში ვლინდება ლიტერატურის სიღრმე და მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰუმანიტარულ დისკურსში. მიუხედავად ამისა, მნიშვნელობათა მრავალფეროვნება არ უნდა გაიგივდეს სუბიექტურ თვითნებობასთან. კრიტიკული აზროვნება ამ პროცესში ფუნქციონირებს როგორც მეთოდოლოგიური საფუძველი, რომელიც უზრუნველყოფს ტექსტის გააზრების სიზუსტეს, ლოგიკურობას, თანმიმდევრობასა და არგუმენტირებულობას [1]. იგი საშუალებას აძლევს მკითხველს, გააანალიზოს ტექსტის სტრუქტურა, შინაარსი და კონტექსტი და ჩამოაყალიბოს დასაბუთებული ინტერპრეტაცია, რომელიც ემყარება მტკიცებულებებსა და ანალიტიკურ მსჯელობას.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კრიტიკული მიდგომის როლი ტექსტში არსებული მრავალშრიანი და ხშირად ფარული მნიშვნელობების გამოვლენაში. ლიტერატურული ნაწარმოები შეიცავს სიმბოლურ, იდეოლოგიურ და სტრუქტურულ ელემენტებს, რომელთა გააზრება შესაძლებელია მხოლოდ სიღრმისეული ანალიზის საფუძველზე [7, 8]. ამგვარი მიდგომა კითხვის პროცესს გარდაქმნის ინტელექტუალურ საქმიანობად და ანიჭებს მას აკადემიურ ხასიათს. შესაბამისად, ლიტერატურის სიღრმისეული გააზრება წარმოადგენს კომპლექსურ ინტელექტუალურ პროცესს, რომლის არსებითი კომპონენტია კრიტიკული აზროვნება. სწორედ იგი უზრუნველყოფს, რომ ინტერპრეტაცია იყოს ერთდროულად ინდივიდუალური და მეცნიერულად დასაბუთებული, რაც თანამედროვე ლიტერატურულ დისკურსში მის ფუნდამენტურ მნიშვნელობას კიდევ ერთხელ ადასტურებს.

ლიტერატურა

1. Paul, Richard, and Linda Elder. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. 2006.
2. Barthes, Roland. “The Death of the Author.” 1967.
3. Foucault, Michel. “What Is an Author?” 1969.
4. Gadamer, Hans-Georg. Truth and Method. 2004.
5. Rosenblatt, Louise. The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work. 1978.
6. Eagleton, Terry. Literary Theory: An Introduction. 1996.
7. Richards, I. A. Practical Criticism. 1929.
8. Booth, Wayne C. The Rhetoric of Fiction. 1983.

Interpretation of a Literary Text from the Perspective of Critical Thinking

Khatia Shevardnadze

Abstract

This article examines the role of critical thinking in the process of interpreting literary texts. It emphasizes the inherently multi-layered and open nature of literature, which resists fixed meanings and allows for diverse interpretations shaped by the reader’s active engagement. In this context, the reader is not a passive recipient but an active participant in the construction of meaning. The main objective of the study is to demonstrate how critical thinking enables readers to move beyond subjective impressions and develop well-argued and academically grounded interpretations. The research is based on hermeneutic, interpretative, and analytical methodologies, including close reading and the comparative analysis of key theoretical perspectives. The findings suggest that critical thinking functions as a fundamental intellectual mechanism that structures the interpretative process. It allows readers to analyze textual features, contextual influences, and underlying meanings while supporting logical reasoning and evidence-based conclusions. As a result, literary interpretation becomes not only an individual response but also an academically valid and methodologically informed process. The study concludes that a deep understanding of literature is inseparable from critical thinking, as it enables the identification of multiple layers of meaning and transforms reading into a reflective and intellectually rigorous activity.

Keywords: critical thinking, interpretation, literary text, analysis, reader, hermeneutics.